

ΝΙΚΟΣ Κ. ΨΗΜΜΕΝΟΣ

Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΕΪΚΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ HEGEL

Ὁ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας καὶ γνωστὸς ἐρευνητὴς βασικῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας Θεόφιλος Ἀ. Βέικος (Βελβεντό Κοζάνης 1936 - Μαρούσι Ἀττικῆς 1995)¹ διαλέχτηκε ἀναπόφευκτα μὲ τις θέσεις τοῦ Hegel καὶ τῆς σκέψης ἐν γένει, πού φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ὕπατου ἴσως ἐκπροσώπου τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ, σὲ δύο ἀλληλοεπικαλυπτόμενα ἀσφαλῶς μεταξύ τους ἐπίπεδα: Καταρχὴν στὸ ἐπίπεδο τῆς φιλοσοφικῆς ἱστοριογραφίας, στὸ ὁποῖο ἀπὸ τὰ μέσα τουλάχιστον τοῦ 19ου αἰῶνα² κάθε διδάσκαλος ἱστοριοφιλοσοφικῶν μαθημάτων καὶ κάθε συγγραφέας ἱστοριοφιλοσοφικῶν ἐγχειριδίων, ὅπως ὁ Βέικος, ὀφείλει νὰ δώσει τὴ δική του μάχη πρὸς τὴ γεγελιανὴ θεώρηση τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ὡς αὐτοπραγμάτωσης τοῦ πνεύματος στὸ χρόνο, πού συνεπιφέρει, ἀνδὲν προϋποθέτει, καὶ τὴν ταύτιση τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἀργότερα στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης εἴτε τῆς πραγματικότητος ὡς ἑνὸς ὅλου, τὸ ὁποῖο ὁ Hegel, ὅπως γνωρίζουμε, ρητὰ προβάλλει στὴ «Φιλοσοφία τοῦ δικαίου» καὶ ὡς λογικό³, εἴτε ἐπιμέρους ἐκφάνσεων τῆς, πού μὲ τὴ μορφή γενικῶν ἢ καὶ ἐξειδικευμένων προβλημάτων, ὅπως εἶναι, γιὰ παράδειγμα, τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορίας ἢ τὸ πρόβλημα τῆς διαλεκτικῆς σχέσης κυρίου καὶ δούλου, μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν - καὶ γιὰ τὸν Βέικο ἀποτέλεσαν - ἀντικείμενο ἐρευνας, ἢ ὁποῖα χωρὶς νὰ παραγνωρίζει τὴν ὅποια σημασία τους ξεπερνᾷ ἀναμφισβήτητα τὰ ἐξηγητικὰ σχή-

---

1. Γιὰ μίαν πρώτη γενικὴ ἀποτίμηση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του πρὸβλ. Μυρτώς Δραγώνα - Μονάχου, Θεόφιλος Βέικος (1966-1995) - «Ὁ θάνατος οὐδὲν καθ' ἡμᾶς», περ. «Ἀντί», τεύχος 569, Ἀθήνα 17 Μαρτίου 1995, σσ. 60-61.

2. Ἀκριβέστερα: Ἀπὸ τὴν ἐκδοση τῶν τριῶν τόμων τῶν ἱστοριοφιλοσοφικῶν παραδόσεων (:*Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*) ἀπὸ τὸν μαθητὴ του Karl Ludwig Michelet (Βερολίνο 1801 - Βερολίνο 1893) στὰ χρόνια 1833-1836.

3. Πρὸβλ. G.W.F. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts - Mit Hegels eigenhändigen Randbemerkungen in seinem Handexemplar der Rechtsphilosophie herausgegeben von Johannes Hoffmeister*, Verlag von Felix Meiner, Hamburg 1955⁴, σ. 14.

ματα, που ή χεικελιανή έκδοχή του πραγματικού ως λογικού προδικράφει.

Ή από διαφορετική σκοπιά και με διαφορετική δικτύπωση: 'Ο Βέικος, όπως μάς αποκαλύπτει τὸ πλῆθος τῶν συχνά διεξοδικῶν ἀναφορῶν του σὲ χεικελιανές θέσεις και ἀπόψεις, ἀσχολήθηκε με τὸν Hegel ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκπόνηση τῶν δικτριβῶν του ἐπὶ διδασκτορία και ἐπὶ ὑφηγεσία¹ ως ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, ἀκριβέστερα: 'Ὡς θεωρητικὸς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, που σημαίνει στὰ πλαίσια τῆς ἐκ μέρους του ἀναζήτησης ἀπαντήσεων στὸ ἐρώτημα τῆς φιλοσοφικῆς ἱστοριογραφίας - μίας ἀναζήτησης που, όπως δικπιστώνουμε ἀπὸ τὰ βιβλιογραφικά στοιχεία τριῶν ἐργασιῶν του με θέμα τὴ φιλοσοφία και τὴν ἱστορία της, διήρησε ἀπὸ τὸ 1970 ως τὸ 1984, δηλαδή δεκαπέντε χρόνια². Γι' αὐτὸ και ἡ θεωρία του Hegel γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας φαίνεται τελικά πὼς του χρησίμευσε ως ἓνα εἶδος κύριας πύλης εἰσαγωγῆς του στὴ γνώση τῆς σκέψης του Γερμανοῦ φιλοσόφου με ὅ,τι αὐτὴ περιλαμβάνει. Εἶναι μάλιστα ἀξιοσημείωτο τὸ ὅτι ὁ Βέικος ἐπιχείρησε στὸ μικρὸ μελέτημά του «Ἀνθρωπος και κόσμος στὸν γερμανικὸ ἰδεολισμό» νὰ ἀποδώσει με ἀδρές γραμμὲς τὴν πρώτη ὀλικὴ εἰκόνα που εἶχε ἤδη σχηματίσει γιὰ τὸν Hegel και τὴ φιλοσοφία του³ ἓνα μόλις χρόνο μετὰ τὴν ἐκδοση τὸ 1970 τῶν «πνευματικῶν παραδόσεων» του με τὸν εὐγλωττο τίτλο «Ἡ φιλοσοφία και ἡ ἱστορία της - Εἰσαγωγή στὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας»⁴. Πρόκειται γιὰ μίαν σύντομη, ἀλλὰ ταυτόχρονα και περιεκτικὴ περιγραφή του τρόπου με τὸν ὁποῖο «ὁ πιὸ μεγάλος Ἕλληνας στὸ πνεῦμα ἀπ' ὅλους τοὺς μεγάλους Γερμανοὺς φιλοσόφους» Hegel ὁδήγησε «τὸν γερμανικὸ ἰδεολισμό στὸ κορυφωμά του»⁵.

Παρόλο που και ἡ ἐκθεση τῆς θεωρίας του Hegel γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας και ἡ περιγραφή τῆς συνεισφορᾶς του στὸν γερμανικὸ ἰδεολισμό δὲν πρέπει, σύμφωνα με ὅλες τὶς ἐνδείξεις⁶, νὰ στηρίζονται ὁπωσ-

1. Πρόκειται γιὰ τὰ ἔργα: 'Ο θάνατος στὴ σκέψη του Ἡρακλείτου - Διατριβὴ ἐπὶ διδασκτορία, Θεσσαλονίκη 1968 και Κοσμολογία και κοσμικὴ δικαιοσύνη στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ διανόηση - Πρώτος μέρος: Ἀναξίμανδρος, Θεσσαλονίκη 1969.

2. Οἱ τίτλοι τῶν τριῶν ἐργασιῶν: α) Ἡ φιλοσοφία και ἡ ἱστορία της - Εἰσαγωγή στὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Πανεπιστημιακὲς παραδόσεις. Θεσσαλονίκη 1970. β) «Ἡ θεωρία του Χέγκελ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» στὸν τόμο 'Ο Χέγκελ και ὁ μαρξισμός, Σύγχρονη ἐποχὴ, Ἀθήνα 1982, σσ. 40-50. γ) Ἱστορία και φιλοσοφία - Δοκίμιο γιὰ μιὰ κοινωνικὴ κατανόηση τῆς φιλοσοφίας, Ἐκδόσεις Θεμέλιο, Ἀθήνα 1984.

3. Πρβλ. Θεόφιλου Βέικου, Ἀνθρωπος και κόσμος στὸν γερμανικὸ ἰδεολισμό, «Γρηγόριος Παλαμάς» ΝΔ' / 1971, σσ. 392-393.

4. 'Ο πλήρης τίτλος στὴ σημ. ἀρ. 5.

5. Πρβλ. ὁ.π., σ. 392 (τὸ πρῶτο μέρος του παραθέματος ἀπὸ τὴ σημείωση ἀρ. 10).

6. Οἱ παραπομπὲς στὰ ἔργα του Hegel, γιὰ παράδειγμα, ἀφοροῦν και στὶς δύο περιπτώσεις γενικὲς θέσεις τῆς φιλοσοφίας του και ὄχι ἐπιμέρους πτυχὲς της. Εἶναι μάλι-

δῆποτε πάντα στὴν ἄμεση καὶ λεπτομερῆ γνώση τῶν κειμένων τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου, ὁ Βέικος καὶ στὰ δύο δημοσιεύματά του, ποὺ ἀνήκουν στὴν ὁμάδα τῶν πρώτων «ἀνοιγμάτων» του πέρα ἀπὸ τὴν προβληματικὴ τῆς σκέψης τῶν Προσωκρατικῶν¹, πέτυχε νὰ σκιαγραφήσει τὸν πυρήνα τῆς χεγκελιανῆς σκέψης ἐπιμένοντας προπάντων στὴν ἐπισήμανση καὶ κριτικὴ συζήτηση τῶν βασικότερων τῆς θέσεων. Ἔτσι στὶς «πανεπιστημιακὲς παραδόσεις» τοῦ ἔτους 1970 - ἔχοντας ὡς κύρια πηγὴ τοῦ νεοφανῆς τότε ἔργο τοῦ Lutz Geldsetzer «Die Philosophie der Philosophiegeschichte im 19. Jahrhundert - Zur Wissenschaftstheorie der Philosophiegeschichte und -betrachtung»² - δὲν παρέλειψε νὰ ἐπισημάνει καὶ μὲ ἐμφανῆ κριτικὴ, ἀν ὄχι ἐπικριτικὴ, διάθεση νὰ συζητήσει ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τοῦ ἐρωτήματος τῆς φιλοσοφικῆς ιστοριογραφίας τόσο τὴν ταύτιση τοῦ πραγματικοῦ μὲ τὸ λογικὸ, τὴν ὁποία συνέδεσε μὲ τὸν συστηματικὸ χαρακτήρα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Hegel³, ὅσο καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ τελευταίου ἀνάδειξη τῆς ιστορικότητας ὡς τοῦ πλέον οὐσιαστικοῦ γνωρίσματος ὅλων τῶν προγενέστερων φιλοσοφιῶν, ποὺ ἐπιτρέπει τὴν ιστοριογράφησή τους μόνο ὡς μία βαθμικὰ καὶ μάλιστα διαλεκτικὰ ἀναπτυσσόμενη ἀκολουθία ἐννοιῶν ἢ ἀξιωμάτων, ποὺ ἐκλαμβάνεται ὡς ἡ ἀκολουθία τῶν κατηγοριῶν τῆς λογικῆς καὶ ποὺ μὲ τὴ χεγκελιανὴ φιλοσοφία καταλήγει στὴ σύλληψη τῆς καθολικῆς ἐννοίας τοῦ ἀπολύτου ὄντος, ὅπου τὸ ἰδεατὸ καὶ τὸ πραγματικὸ ταυτίζονται»⁴.

Τὴν ἴδια κριτικὴ διάθεση συναντοῦμε καὶ στὴ σύντομη περιγραφή τῆς συνεισφορᾶς τοῦ Hegel στὸν γερμανικὸ ἰδεαλισμὸ: Ὁ Βέικος στὸ δεύ-

---

στα χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ παραπομπὲς στὰ εἰσαγωγικὰ κείμενα ἱστοριοφιλοσοφικῶν παραδόσεων τοῦ Hegel γίνονται στὴν ἐκδοση τῶν Ἀπάντων του καὶ ὄχι στὴν ἐκδοση τοῦ Johannes Hoffmeister (: *Einleitung in die Geschichte der Philosophie*, 3. gekürzte, von Friedhelm Nikolin besorgte Auflage. Verlag Felix Neinner, Hamburg 1966).

1. Ὡς τὸ ἔτος 1970 ὁ Βέικος εἶχε δημοσιεύσει, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δύο διατριβές του, τὶς μελέτες «Σχήματα σκέψης στὸν Ἡράκλειτο» («Φιλολόγος», τεῦχος 3, Θεσσαλονικὴ Μάρτιος 1965, σσ. 110-134), «Ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς χῶρος στὸν Ἡράκλειτο» («Ἐποχές», τεῦχος 34, Ἀθήνα Φεβρουάριος 1966, σσ. 103-107) καὶ «Χῶρος καὶ χρόνος στὴν κοσμολογία τοῦ Ἐμπεδοκλή» («Ἑλληνικά» 22/1969, σσ. 326-340). Τὸ ἔτος 1970 ἀρχίζουν τὰ «ἀνοιγμάτά» του μὲ τὶς παραδόσεις «Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱστορία τῆς» (δ. π.) καὶ τὶς μελέτες «Amor fati στὴ φιλοσοφία τοῦ Nietzsche» («Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶδα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», τόμος 11, Θεσσαλονικὴ 1970, σσ. 297-314) καὶ «Nietzsche, μία μεταφυσικὴ τῆς τέχνης» (Θεσσαλονικὴ 1970).

2. Τὸ ἔργο ἐκδόθηκε τὸ 1968 στὸ Meisenheim am Glan ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τοῦ Anton Hain (Studien zur Wissenschaftstheorie, Band 3).

3. Πρβλ. Θεόφιλου Βέικου, «Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱστορία τῆς», δ.π., σ. 10 κ.ε.

4. Ὁ.π., σ. 20 κ.ε. Τὸ παράθεμα ἀπὸ τὴ σ. 20. Πρβλ. ἐπίσης σ. 27, σ. 40 κ.ε. καὶ σ. 49 κ.ε.

τερο δημοσίευσμά του, που αποτελεί και την πρώτη απόπειρά του να ανασυγκροτήσει ένα άδρομερές διάγραμμα της ΐσως πλέον ενδιαφέρουσας περιόδου της Ιστορίας ενός φιλοσοφικού ρεύματος, που κατά τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἐπηρεάζει ἀκόμη τὰ μέγιστα τὴ διανόηση τῆς ἐποχῆς μας, δὲν φείδετκι μάλιστα καὶ κάποιων γνωστῶν ἀπὸ τῆ δευτερεύουσα βιβλιογραφία καὶ τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰῶνα «σκληρῶν» ἐκφράσεων¹, ὅταν ἀναφέρεται στὴ φιλοσοφία τοῦ Hegel. "Ἐτσι προβάλλει μὲν ὡς «ἰδιαίτερα σημαντικὴ» τὴν εἰσαγωγή τῆς «ἐννοιας τῆς ἀνάπτυξης τοῦ πνεύματος», που ὀδήγησε τὸν Γερμανὸ φιλόσοφο στὴ «δυναμικὴ θεώρηση τοῦ ὄντος», δὲν παραμελεῖ ὅμως νὰ σημειῶσει πὼς ἡ ἀποδοχὴ τῆς πραγματικότητας ὡς πνευματικῆς εἶναι προῖον καὶ «ιδεαλιστικῶν ἀκροβασιῶν»².

"Οποῖες ἐπιφυλάξεις κι ἂν διατηρεῖ κανεὶς γιὰ τὰ δύο δημοσιεύματα τοῦ Βέικου ὡς πηγὲς γνώσης γιὰ τὴν ἐκ μέρους του κατανόηση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Hegel - ἐπιφυλάξεις γιὰ τὸ ὅτι στὴν περίπτωσι τοῦ πρώτου πρόκειται γιὰ σημειώσεις πανεπιστημιακῶν παραδόσεων καὶ ὄχι γιὰ αὐστηρὰ ἐρευνητικὴ πραγματεία³ καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ δευτέρου γιὰ τὴ συνοπτικὴ παρουσίασι ἑνὸς ἐξαιρετικῶ περιπλοκοῦ ιστορικοφιλοσοφικοῦ προβλήματος, που δὲν ἐπιλύεται στίς πέντε σελίδες κειμένου ὁποιοῦδήποτε εἰδικοῦ⁴ - τὰ δύο βρασιὰ στοιχεῖα, που μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὀριοθετήσουμε ὡς ἔγγιστα αὐτὴν τὴν κατανόηση εἶναι, νομίζω, γιὰ μᾶς δεδομένα: Τὸ πρῶτο, τὸ θετικὸ, εἶναι ἡ ὑψηλὴ ἐκτίμησι ἐνίων χειρῶν ἐννοιῶν, ὅπως τῆς ἐννοιας ἀνάπτυξη· τὸ δεύτερο, τὸ ἀρνητικὸ, εἶναι ἡ πλήρης ἀπόρριψη τῶν «ιδεαλιστικῶν ἀκροβασιῶν» καὶ ὅ,τι, ἐννοεῖται, ἀπὸ αὐτὲς προκύπτει, ὅπως ἡ πνευματικότητι τοῦ πραγματικοῦ. "Ἄλλωστε, καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐκτίμησις καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἀπόρριψης ἀπαντῶνται - συχνὰ τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο - σὲ μεταγενέστερες, ἐρευνητικὲς καὶ μὴ, ἐργασίες τοῦ Βέικου, στίς ὁποῖες ἀπαντῶνται πότε σύντομες ἀναφορὲς στὸν Hegel

1. Πρβλ. Wilhelm Raimund Beyer, *Hegel-Bilder. Kritik der Hegel-Deutungen*. Dritte, überarbeitete und ergänzte Auflage, Akademie-Verlag, Berlin 1970, σσ. 92-98 (ἰδιαίτερα σ. 94 κ.ἑ.).

2. Θεόφιλου Βέικου, "Ἄνθρωπος καὶ κόσμος στὸν γερμανικὸ ἰδεαλισμὸ, ὅ.π., σ. 392.

3. "Ὁ Βέικος καταγράφει ἀσφαλῶς τίς σημαντικότερες θεωρίες γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας· τὸ ἐνδιαφέρον του, ὡστόσο, ἐπικεντρώνεται στὴ συζήτιση καὶ ἀνάλυσι τῶν θεωριῶν αὐτῶν καὶ τῶν συνεπειῶν που θὰ εἶχε στὴ φιλοσοφικὴ ἱστοριογραφία ἡ τυχὸν ἀποδοχὴ τους. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ «σημειώσεις» του θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηριστοῦν ὡς μία περισσότερο συστηματικὴ παρὰ ἱστορικοφιλοσοφικὴ προσέγγισι τοῦ ὅλου προβλήματος.

4. Τὸ δημοσίευσμα καταλαμβάνει τίς σελίδες 390-394 τοῦ 44ου τόμου τοῦ «Γρηγορίου Παλαμᾶ».

ὡς φιλόσοφο¹, πότε γενικές ἢ εἰδικές ἀποτιμήσεις εἶτε τοῦ ὅλου² εἶτε μερῶν τοῦ ἔργου του³ καὶ πότε σύντομες ἢ διεξοδικές ἐκθέσεις διδασκαλιῶν του⁴ ἢ καὶ ἐμπεριστατωμένες ἀναλύσεις προβλημάτων⁵, πού ἡ ἐνδελεχῆς μελέτη τῶν συγγραμμάτων ἀλλὰ καὶ τῶν παραδόσεων του στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἰένας, τῆς Χαϊδελβέργης καὶ τοῦ Βερολίνου συνεπιφέρει.

Κι ἂς μὴ νομισθεῖ ὅτι μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν ἐκτιμήσεων καὶ ἀπορρίψεων ἐπιδιώκεται κάθε φορὰ ἓνα εἶδος εὐφυοῦς ἐξισορρόπησης τῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν σημείων ἢ, ἀκριβέστερα, τῶν ἀποδεκτῶν καὶ μὴ ἀποδεκτῶν στὴν ἐποχὴ μας θέσεων καὶ ἀπόψεων τῆς χειγελιανῆς φιλοσοφίας. Ὅσο κι ἂν ὡς ἀφετηρία τῆς κατανόησης τοῦ Hegel ἀπὸ τὸν Βέικο προβάλλει - ἰδιαίτερα στὶς μετὰ τὸ ἔτος 1976 συγγραφές του, ἀλλὰ καὶ πιὸ πρὶν - ὁ προβληματισμὸς του γιὰ ἐρωτήματα συστηματικῆς ὑφῆς, πού μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων κερδίζουν ἀναμφίβολα ἔλο καὶ περισσότερο τὸ ἐνδιαφέρον του, ἢ ἐπιχειρηματολογία του γιὰ τὴν ἐκτίμηση ἢ τὴν ἀπόρριψη ὁποιασδήποτε πρότασης ἀναπτύσσεται κατὰ κανόνα καὶ στὸ ὀπτικὸ πεδίο τοῦ ἱστορικοῦ τῆς φιλοσοφίας⁶. Ἐξάλλου, τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς συ-

1. Πρβλ. ἐνδεικτικὰ *Βασικὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα*, ἐκδόσεις Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1966, σ. 237 (: «Ὁ Hegel... σὰν ἓνας πρωτότυπος φιλόσοφος τῆς ἱστορίας») καὶ σ. 243 (: «Ὁ Hegel... ἐνῶ φαντάζει σὰν ἀνυπόφορος συντηρητικὸς...»). Τὴν ἴδια ἔκφραση συναντοῦμε καὶ στὴ σημείωση ἀρ. 165 τοῦ βιβλίου του *Ὁ μύθος τοῦ Λόγου*, ἐκδόσεις Παπαζήση, Ἀθήνα 1977, σ. 241. Πρβλ. ἐπίσης *Σύγχρονη διαλεκτικὴ φιλοσοφία*, ἐκδόσεις Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1976, σ. 67 καὶ 162· *Ἱστορία καὶ φιλοσοφία*, ὁ.π., σ. 32 (: «Ὁ Χέγκελ «μεγάλος μαστορας τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ»).

2. Πρβλ., γιὰ παράδειγμα, *Σύγχρονη διαλεκτικὴ φιλοσοφία*, ὁ.π., σ. 6: «Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς διαλεκτικῆς σκέψης ἡ φιλοσοφία τοῦ Hegel δὲν ἀποτελεῖ... τὸ τέλος καὶ τὸ πλήρωμα τῆς προηγούμενης του φιλοσοφίας παρὰ τὴν ἀρχὴ τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας ἀπὸ τὸν Marx ὡς σήμερα».

3. Πρβλ. ὁ.π., σ. 162 κ.ἐ. (γιὰ τὴ διαλεκτικὴ)· *Προβλήματα κοινωνικῆς φιλοσοφίας*, ἐκδόσεις Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα χ.χ. (1976), σ. 10 (γιὰ τὸ «πνεῦμα τοῦ λαοῦ») καὶ σ. 24 κ.ἐ. (γιὰ τὴν ἔννοια τῆς κοινωνίας καὶ τὴ φιλοσοφία τῆς ταυτότητας)· *Ὁ μύθος τοῦ Λόγου*, ὁ.π., σ. 70 κ.ἐ. (γιὰ τὸ ὄλο ὡς ἀληθινὸ), σ. 158 κ.ἐ. (γιὰ τὴν ὀρθολογικότητα) καὶ σ. 241, σημ. 164 (γιὰ τὴ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας)· *Φιλοσοφία καὶ πολιτικὴ*, ἐκδόσεις Ἡριδανός, Ἀθήνα χ.χ., σ. 59 κ.ἐ. (γιὰ τὴ διαλεκτικὴ) καὶ σ. 77 κ.ἐ. (γιὰ τὴ διαλεκτικὴ στὴ θεώρηση τοῦ Karl Popper). Γιὰ τίς ἀναφορὰς στὸ ἔργο *Ἱστορία καὶ φιλοσοφία* θὰ γίνῃ λόγος στὴ συνέχεια.

4. Πρβλ. προπάντων *Βασικὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα*, ὁ.π., σσ. 237-243 (φιλοσοφία τῆς ἱστορίας)· *Σύγχρονη διαλεκτικὴ φιλοσοφία*, ὁ.π., σσ. 35-68 (ἐγγεληνὴ διαλεκτικὴ)· *Ὁ μύθος τοῦ Λόγου*, ὁ.π., σ. 145 (σύντομη ἐκθεση τοῦ ἀγαθοεργοῦ ρόλου τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ).

5. Σ' αὐτὲς ἀνήκει ἡ ἱστορικοφιλοσοφικὴ μελέτη «Ἡ θεωρία τοῦ Χέγκελ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας», τὰ κύρια σημεία τῆς ὁποίας θὰ ἐκθεθοῦν στὴ συνέχεια.

6. Χαρακτηριστικὴ περίπτωση ἀποτελεῖ ἡ ἐκθεση τῶν «μεθόδων καὶ προσεγγίσεων» τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας στὸ ἔργο *Ἱστορία καὶ φιλοσοφία* (ὁ.π.), στὸ ὁποῖο

στηματικής και ταυτόχρονα ιστορικοφιλοσοφικής όριοθέτησης και διερεύνησης τέτοιων ερωτημάτων - όπως, για παράδειγμα, των ερωτημάτων τί είναι φιλοσοφία, τί είναι ιστορία και τί ιστορία της φιλοσοφίας - απαντώνται στις παλιές εκείνες «πανεπιστημιακές παραδόσεις» του 1970 για «τη φιλοσοφία και την ιστορία της»¹, που, αν μή τι άλλο, σηματοδοτούν και τον διφυή χαρακτήρα της σκέψης του Βέικου: Πρόκειται για την καταγραφή των πρώτων αναζητήσεων του για την ανεύρεση κάποιων απαντήσεων σε συστηματικά ερωτήματα,² που έχουν όμως ως αντικείμενό τους την προβληματική της ιστορίας της φιλοσοφίας και που γι' αυτό ακριβώς απασχολούν ή πρέπει να απασχολούν πρωτίστως κάθε σοβαρό διάκονό της.

Τόν Βέικο ως έρευνητή τέτοιου είδους ερωτημάτων και ως ιστορικό της φιλοσοφίας συναντούμε και αργότερα - πρώτα στο σύντομο ιστορικοφιλοσοφικό μελέτημά του για τον Hegel (1982), που έχει ως θέμα του και πάλι τη θεωρία του τελευταίου για την ιστορία της φιλοσοφίας, και ύστερα στο έκτενές μη ιστορικοφιλοσοφικό «δοκίμιό» του «για μιὰ κοινωνική κατανόηση της φιλοσοφίας» (1984). Στο πρώτο, στο ιστορικοφιλοσοφικό μελέτημά του, είναι, για παράδειγμα, αξιοσημείωτη ή συστηματική δομή της όλης σκεψής απορριπτικής κριτικής της γνωστής θέσης του Hegel για την κατάληξη όλων των πριν απ' αυτόν φιλοσοφιών στο δικό του φιλοσοφικό σύστημα. 'Ο Βέικος, μετά τη συνοπτική έκθεση των βασικών σημείων της χεγκελιανής θεωρίας για την ιστορία της φιλοσοφίας στον ιστό της προβολής της φιλοσοφίας ως έπιστήμης της αλήθειας³ αναπτύσσει τις κριτικές παρατηρήσεις του κατά τρόπο αυστηρά συστηματικό: Ξεκινώντας από τη διατύπωση του «νόμου κατασκευής της ιστορίας της φιλοσοφίας»⁴, που έξασφαλίζει αφ' ενός μὲν την ιστορικότητα των προγενέστερων του Hegel φιλοσοφιών αφ' ετέρου δὲ την ύπεριστορικότητα της φιλοσοφίας του ίδιου του Hegel⁵, αναδεικνύει τὸ «φιλοσοφικό μπλοκάρισμα», που υφίσταται ή ιστορία της φιλοσοφίας στην προβολή της ως «έσωτερική ιστορία ... της ίδιας της φιλοσοφίας»⁶, και έπισημαίνει τόσο την ασυνέπεια του Γερμανοῦ φιλοσόφου «στην ιδέα μιᾶς κριτικής ιστο-

---

οί πολυάριθμες ιστορικοφιλοσοφικές αναφορές φαίνεται να χρησιμεύουν πότε ως άφετηρία, πότε ως γέφυρα μετάβασης από τη μία θεματική στην άλλη και πότε ως ένα είδος πρώτης ύλης για την ανάδειξη των δικών του θέσεων.

1. Πρβλ. *Η φιλοσοφία και ή ιστορία της*, δ.π., σσ. 9-24 (:Τί είναι φιλοσοφία;), σσ. 25-27: (Τί είναι ιστορία;) και σσ. 28-56 (: Τί είναι ιστορία της φιλοσοφίας;)

2. Πρβλ. «'Η θεωρία του Χέγκελ για την ιστορία της φιλοσοφίας», δ.π., σσ. 40-44.

3. Πρβλ. δ.π., σ. 44.

4. Πρβλ. δ.π., σ. 44 κ.έ.

5. Πρβλ. δ.π., σ. 45.

ρίας τῆς φιλοσοφίας»¹ ὅσο καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀξιολόγησι τῶν προηγούμενων τοῦ φιλοσόφου «μὲ ἀναφορὰ στὸ φιλοσοφικὸ δόγμα»² - μὴ ἀναφορὰ πού, ὅπως ὑπογραμμίζεται, «ἰκανοποιῶσε δομικὲς ἀνάγκες τοῦ συστήματός του μᾶλλον παρὰ ἀνάγκες ἀντιστοιχίας μὲ τὴ συγκεκριμένη πραγματικότητα»³.

Καὶ στὸ μὴ ἱστορικοφιλοσοφικὸ δοκίμιό του «Ἱστορία καὶ φιλοσοφία» ὁ Βέικος δὲν εἶναι μόνον ὁ ἐρευνητὴς συστηματικῶν ἐρωτημάτων, πού ἀντιπαρέρχεται ὅ,τι σχετικὴ ἢ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας γενικὰ καὶ ὁ Hegel ἰδιαίτερα ἔχουν νὰ τοῦ προσφέρουν: Στὰ πλαίσια τῶν θεωρητικῶν ἀναπτύξεων του γνωρίζει νὰ ἐπαναδιατυπῶναι τὶς κύριες ὡς πρὸς τὴ θεματικὴν τοῦ ἀπόψεως τοῦ Hegel, τὶς ὁποῖες γνωρίζει ἐπίσης νὰ σχολιάζει μὲ ἐντονὴ κριτικὴ διάθεση καὶ νὰ ἐγκρίνει ἢ νὰ ἀπορρίπτει χρησιμοποιώντας τες στὴν ὅλη ἐπιχειρηματολογία του ὡς γονιμοποιὸ στοιχεῖο τῶν δικῶν του σκέψεων γιὰ τὶς μεθόδους καὶ τὶς προσεγγίσεις τῆς φιλοσοφίας στὴ σχέση της μὲ τὴν ἱστορία καὶ συνακόλουθα τῆς δικῆς του συνεισφορᾶς στὴ σύγχρονη προβληματικὴ. Ἔτσι ἀνασύρει ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Hegel καὶ ἐνοφθαλμίζει στὴ φιλοσοφικὴ ἀναζήτησή του ἀπόψεως γιὰ τὴ θέση τῆς φιλοσοφίας στὴν πολιτιστικὴ ὁλότητα⁴, γιὰ τὴν ἰδέα τῆς φιλοσοφίας ὡς «δικασίᾳ βαθμιαίας προσέγγισης τῆς ἀλήθειας»⁵ καὶ ὡς «ἀντικειμενικὴ ἐπιστήμη τῆς ἀλήθειας»⁶, γιὰ τὴ φιλοσοφικὴ παράδοση ὡς «οἰκονόμο» καὶ «τροφὸ τοῦ πολιτισμοῦ»⁷, γιὰ τὴν ταύτιση φιλοσοφίας καὶ ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας⁸, γιὰ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας «μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δομὴ τοῦ συστήματος»⁹ κ.λ.π.

Ὅλες ἀπόψεως, πού ἐπαναδιατυπῶναι καὶ ἐνοφθαλμίζει στὴ νέα αὐτὴ ἀναζήτησή του κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πού ἓνα μέρος τους εἶχε ἤδη ἐπαναδιατυπῶσει καὶ ἐνοφθαλμίζει στὴν πρώτη ἐκείνη ἀναζήτησι τῶν «πανεπιστημιακῶν παραδόσεων» τοῦ ἔτους 1970 γιὰ «τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν

1. Πρβλ. *δ.π.*, σ. 47.

2. Πρβλ. *δ.π.*

3. *Ὁ.π.*, σ. 48.

4. Πρβλ. *Ἱστορία καὶ φιλοσοφία, δ.π.*, σ. 89 κ.ἑ.

5. Πρβλ. *δ.π.*, σ. 108 κ.ἑ. Τὸ παράθεμα ἀπὸ τὴ σ. 108.

6. Πρβλ. *δ.π.*, σ. 146 κ.ἑ. Τὸ παράθεμα ἀπὸ τὴ σ. 146.

7. Πρβλ. *δ.π.*, σ. 177 κ.ἑ.

8. Πρβλ. *δ.π.*, σ. 189.

9. Πρβλ. *δ.π.*, σ. 262 κ.ἑ. Τὸ παράθεμα ἀπὸ τὴ σ. 262.

ιστορία της»¹ αποκαλύπτοντας μας και τη σταθερότητα της ερμηνευτικής οπτικής του, που δέν ήταν άλλη από τη σύγχρονή μας προβληματική.

---

1. Οι δύο αναζητήσεις παρουσιάζουν τόσες ομοιότητες μεταξύ τους, που ή μία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί συνέχεια της άλλης σέ διαφορετικό, όμως, επίπεδο: Στην πρώτη υπερτεροῦν οι αναφορές στήν ιστορία της φιλοσοφικής ιστοριογραφίας, ενώ στη δεύτερη τὸ κύριο βάρος φέρει ή συστηματική έκθεση τῶν κμεθόδων καί προσεγγίσεων τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας.